

leaders. The article deals with the general theoretical analysis of the tool for manipulating the influence on the audience. Manipulative technologies are investigated as a tool of the audience opinion suggestion in the process of public information formation. The basic lingua-manipulative technologies in formation of public opinion are shown. The factors of personality in the formation and implementation of foreign policy are analyzed, features of these types of political leaders are singled out. The speeches of political leaders as a means of manipulative influence on the formation of the mass audience opinion are researched. This article examines the personality factor in the foreign policy formation and implementation of such political leaders of the Federal Republic of Germany, Ukraine, the United States of America, the Russian Federation as: Angela Merkel, Poroshenko Petro Oleksiyovich, Donald Trump, Vladimir Putin.

Key words: foreign policy, manipulation, manipulative technologies, political leaders.

Стаття надійшла до редколегії
17.05.2017 р.

УДК 323.39:001

**Антоніна Митко,
Назарій Шуляк**

Специфіка формування нових політичних еліт в інформаційну епоху

У статті розглянуто вплив засобів масової комунікації, інформації та знань на формування нової еліти інфократії та нетократії. З'ясовано роль медіа для побудови нової еліти в інформаційну епоху. Схарактеризовано сучасні інформаційні технології (Інтернет, комп'ютерний зв'язок, мультимедіа та ін.), що дали змогу транснаціональним організаціям генерувати нову еліту в різних країнах. Використано основні загальновідомі групи методів: філософські методи наукового пізнання, загальнонаукові й спеціальні методи та підходи. Зокрема, застосовано аналіз, синтез, дедуктивний метод, міждисциплінарний, концептуальний підхід. Комплексний підхід дав змогу виявити тенденції й закономірності формування інформаційної еліти, передбачити наслідки та можливий розвиток політичних подій з урахуванням особливостей інформаційної епохи.

Ключові слова: інфократія, нетократія, нова еліта, інформація.

Постановка наукової проблеми та її значення. Інформація та знання набувають особливого значення, стають найважливішим ресурсом і капіталом розвитку країн європейського співтовариства, визначають прогрес не тільки у високотехнологічних сегментах економіки, а й у культурі. Вони формують характер трансформації суспільного розвитку, різних політичних структур та інститутів. Зокрема, нову класократію, теоретичні концепції й практичні дії якої підпорядковані виділенню в суспільстві нової елітної соціальної групи (класу) – інформократії, обґрунтуванню їхньої авангардної, провідної, панівної ролі у відносинах з іншими групами суспільства, громадянами та державою загалом.

Отже, ставимо за мету дослідити процес формування нових еліт – нетократії й інфократії – під впливом щораз вищої ролі інформаційних та комунікаційних технологій.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Конструктивно-критичний аналіз сутності й особливостей концепцій, пов'язаних із проблемами трансформації політичної влади в умовах становлення інформаційного суспільства, здійснили такі вчені, як Е. Тоффлер («метаморфоз влади»), Т. Стоун'єр («інфократія»); О. Бард і Я. Зодерквіст («нетократія») та ін. Вітчизняні дослідники В. Кравченко, В. Савка, М. Головатий подають визначення інфократії в ракурсі влади інформації, яка виникає у зв'язку зі збільшенням ролі інформації в сучасному житті, характеризується тим, що влада перебуває не в руках народу, але надає йому можливість використовувати інформацію. Нетократія (англ. *netocracy*) – нова форма управління суспільством за допомогою мереж, у межах якої основною цінністю є не матеріальні ресурси (гроші, нерухомість тощо), а інформація. Уважаємо, що медіократія, нетократія, інфократія – засоби реалізації влади, а не самостійні види влади (саме так будемо трактувати ці неоявища).

Простежено тенденцію до *формування нової еліти*, яка через ІКТ та володіння інформацією й доступом до неї впливає на процес прийняття рішень, а більшість населення відсторонено від нього [1, с. 108].

Шведські вчені А. Бард і Я. Зодерквіст політичну еліту нового типу суспільства називають «*нетократією*» [4, с. 637–642]. Поява

інформаційної демократії та нетократії пов'язана передусім із виникненням усесвітньої мережі – важливого інструменту спілкування й співпраці на відстані. Дослідники відзначають не лише формування меншості (еліти) в одній державі, а й поширення глобальних мереж, які формуються на основі спільних поглядів між людьми різних держав. Розвиток технологій у всіх сферах знання забезпечує однаковий рівень життя більшості людей незалежно від їхніх фінансових доходів. Саме це зумовлює зміну цінностей: інформація стає важливішою за гроші [8].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Цілком очевидно, що новий правлячий клас з'являється на історичній арені на той час, коли формується нова технологічна основа його влади, а остання жорстко детермінована появою нового джерела матеріального багатства, який він буде експлуатувати. Тому перша ознака нетократії – джерело матеріального багатства [3]. Поява нетократії певним чином пов'язана зі зміною природи влади. Влада – рухомий феномен без внутрішньої цінності, нейтральне поняття, це володіння ексклюзивною інформацією і здатність привертати увагу. Вона породження нестабільних альянсів і не має чітко визначеного джерела, «не локалізується. Відповідно, з такою владою не можна боротися, не можна її критикувати. Своєю чергою, розвиток глобальних мереж робить владу структури сильнішою за саму владу, тобто «соціальна морфологія домінує над соціальною дією» [2].

Влада людей, які намагаються сьогодні приватно розподілити інформаційні потоки, оволодіти інформаційно-комунікаційними ресурсами, які отримали в спадок як загальнонаціональну цінність, створену й накопичену суспільством упродовж століть розвитку. Спроби зробити все це приватною власністю починають сьогодні відчуватися в концепціях і діях деяких чиновників. Такі дії, без сумніву, – загроза національній безпеці європейських країн, і це спонукає народи розвивати основи громадянського суспільства, власну юридичну науку, впливати на розвиток технологій роботи з інформацією [6]. На нашу думку, позитивне рішення цих проблем можливе тільки на основі розвитку структур громадянського суспільства, сприяє обмеженню в європейських державах проявів корупції й запобігає становленню інформаційної диктатури з боку

інших країн глобального світу.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій несе в собі значні зміни й у політичному житті європейського суспільства. Наприклад, з'являється можливість оперативного доступу максимального числа людей до текстів законопроектів ще на стадії їх попереднього розроблення, а також до великого обсягу аналітичної інформації з цього приводу. Принципові, революційні за характером нововведення полягають у можливості і політика, і громадянина з відносно мінімальними витратами звернутися до необмеженої за своїм складом аудиторії, обговорити нагальні проблеми й висловити свою думку з того чи іншого питання [9].

Означений процес характеризується такими об'єктивними показниками:

- обмін інформацією миттєвого та глобального характеру, відстані й державні кордони вже не суттєва перешкода для руху інформаційних потоків на території ЄС;
- значно зросли та продовжують зростати можливості збору, обробки, зберігання, передачі інформації, доступу до неї;
- суттєво зросло й продовжує зростати значення доступу до інформації для розвитку різних сфер людської діяльності;
- усе більше загострюється проблема інформаційної нерівності та бідності – і на внутрішньому, регіональному, і на міжнародному рівнях;
- відбувається перехід до нових форм зайнятості населення, зокрема формуються нові трудові ресурси за рахунок збільшення кількості зайнятих в інформаційно/інтелектуально зорієнтованих типах робіт;
- безпрецедентно зросла кількість персональних і корпоративних контактів на локальному та глобальному рівнях.

Науковий співробітник Інституту економіки перехідного періоду, координатор Російської мережі інформаційного суспільства А. Шадрін зазначає, що наявність обов'язкової загальної середньої освіти стала передумовою працездатності виборчої системи, заснованої на загальному виборчому праві. Розширення ж групи осіб, які мають вищу освіту, дає підстави говорити про можливе збільшення кількості питань, прийнятих прямим голосуванням. Подальша інформатизація, безумовно, підвищить освіченість громадян, навіть якщо це перестане називатися «здобуттям вищої освіти». Тому середній

освітній рівень суспільства максимально наблизиться (за винятком спеціальних знань і навичок) до рівня «обраних», яким делеговано право вирішувати долю суспільства й держави [10].

Отже, безпосередня участь будь-якої великої кількості громадян у керівництві державою вже не загрожує обернутись охлократією, владою натовпу. Це можна буде назвати «громадянським семінаром», під час якого, завдяки дискусії достатньо обізнаних осіб, буде з'ясовуватися якщо не остаточне рішення, то основні тенденції, які це рішення має охопити. Нові інформаційні технології вперше в історії індустріальних суспільств із ліберальними режимами зробили відтворення досконалої інформаційної сфери, Агори Давньої Греції, місця зустрічі, де громадяни могли отримати повну інформацію й безпосередньо брати участь в управлінні полісом.

Коли освічені громадяни все ж гостро відчують неможливість впливати на курс, який проводить держава або місцева влада, значно підвищується рівень напруженості в суспільстві. Більше того, коли право градувати проблеми за ступенем важливості й невідкладності повністю делеговано знеособленим «державним апаратам», це відсуває глобальні проблеми, якими займається кожна жива людина, проте які не надто важливі для «апарату», на задвірки політики – місцевої чи міжнародної.

Е. Тоффлер вважає, що в умовах інформаційного суспільства з функцією управління суспільством найкраще впорається адхократія. Адхократія (із латин. *ad hoc* – для цього, тобто призначений лише для цієї мети, і грец. *kratos* – влада) – влада інтелектуалів, які мобілізуються з певною метою. Це команда професіоналів, які об'єднуються задля досягнення конкретної мети. Адхократія – модель організації з гнучкими підрозділами, які вільно діють поза структурними рамками для розв'язання спеціальних завдань [7]. Цей термін запровадив Воррен Бенніс у роботі «Тимчасове суспільство», проте більшого поширення набув завдяки книзі Елвіна Тоффлера «Шок майбутнього». Термін також використовував канадський професор Генрі Мінцберг у роботі «Структура в кулаці». Із ним так само працювали Роберт Вотерман, Чарльз Хенді [2].

Головним завданням адхократії й водночас її особливістю є інноваційність у розв'язанні суспільних проблем. Інноваційна

діяльність означає відхилення від закоренілих схем, адхократія не може покладатися на жодну з форм стандартизації, вона повинна уникати можливих пасток бюрократичних структур і, передусім, жорсткого поділу праці, надмірної формалізації поведінки. Е. Тоффлер зазначав, що адхократії часто змінюють свою форму, величезні структури демонтуються, формуються нові й знову демонтуються, «відділи та підрозділи виникають лише задля того, аби зникнути в наступній та подальшій реорганізації». Фактично політична еліта складається з команд; кожна команда – це елітна група, яка прагне запропонувати суспільству оптимальні політичні рішення стосовно суспільних проблем, забезпечити єдність суспільства. До кожної команди входять: 1) політики; 2) експерти, які володіють спеціальним знанням; 3) менеджери-інтегратори [7].

Кожна елітна група напружує проекти рішень, серед яких здійснюється вибір. Інформаційні процеси й прийняття рішень відбуваються неформально та гнучко, що потрібно для ефективного створення інновацій. Така політична еліта працює як одне ціле, відсутній принцип єдиного «начальника», кожен політик цінний своєю працею в команді. Ефективність роботи залежить від тісного взаємозв'язку з експертами, які мають спеціальні знання й навички. Політика та прийняття політичних рішень – це не просто накопичення знань із певної проблеми, а вміння поєднання, комбінація наявних знань і генерування нових, апробація нових методів та технік управління, що пов'язані з інформацією. Тому головне вміння представників такої політичної еліти полягає в тому, щоб не поставити себе в залежність від експертів і спеціального знання, яке вони демонструють. Отже, адхократія – тип політичної еліти, яка ґрунтується на принципах компетентності, інновації, взаємної узгодженості та координованості, управління суспільством здійснюється через установлення горизонтальних зв'язків між суспільними групами [2].

Живучи в індустріальну епоху, ми всі звикли до того, що доступ до технологій неодмінно означає доступ до приладів, машин, пристроїв тощо. Друга ознака нетократії показує, що в постіндустріальному суспільстві формується принципово інша ідеологія забезпечення технологічного прогресу. Доступ до нових технологій ґрунтується винятково на доступі до фахівців, які мають

володіти ключовими технологічними компетенціями.

Ключовою освітньою ознакою майбутнього нетократів буде інтеграція в одному фахівцеві таких п'яти науково-технологічних знань:

- 1) системне проектування виробництв і людських організацій;
- 2) управління поведінкою вибору;
- 3) управління вартістю;
- 4) розвідка, у т. ч. і ділова, і оперативна;
- 5) безпека, у т. ч. контррозвідка, економічна безпека тощо [3].

Влада людей, котрі намагаються сьогодні приватно розподілити інформаційні потоки, оволодіти інформаційно-комунікаційними ресурсами країни, які отримали в спадщину загальнонаціональну цінність, створену й накопичену суспільством упродовж століть розвитку. Спроби зробити все це приватною власністю сьогодні починаємо відчувати в концепціях і діях деяких можновладців. Такі дії є, безперечно, загрозою національній безпеці, а це спонукає народ розвивати засади громадянського суспільства, власну юридичну науку, впливати на розвиток технологій роботи з інформацією [11, с. 157].

У суспільстві й державі джерелом панування інфократії є використання інформації для маніпулювання громадською думкою для встановлення соціального контролю. Визначальним ресурсом стає інформація, що вимагає ефективних дій із боку влади, спрямованих на підтримання рівноваги й інтеграції суспільства. Однією з нових політичних проблем є питання про те, чи не посилює інформатизація суспільства авторитарні тенденції й навіть чи не призведе вона до диктатури. Значно пришвидшили процес формування інфократії електронні ЗМІ. Супутникове телебачення, що набуває все більшого поширення, долаючи національні кордони, перетворює частину населення Землі, що постійно зростає, у велику телеаудиторію, яка дивиться однакові фільми й телепередачі та прагне до тих самих символів матеріального успіху. Іншим важливим складником процесу поширення інфокраїї стали сучасні інформаційні технології (Інтернет, комп'ютерний зв'язок, мультимедіа та ін.), що дали змогу транснаціональним організаціям розміщувати складники виробничого процесу в різних країнах, зберігаючи при цьому тісні контакти. Світовий фінансовий ринок нині є інтегрованою

глобальною системою, чітко скоординованою через миттєві телекомунікації.

Різноманітні види діяльності (від підготовки програмного забезпечення до продажу авіаквитків) можна реалізувати в будь-якій частині світу за допомогою супутникового зв'язку або Інтернету. Система глобальної інформації формує потреби й інтереси, спільні для жителів усіх країн. Глобальні потреби зумовлюють появу глобальних продуктів, що виявляється в стандартизації товарів й уніфікації торгових марок. В. Попов визначає, що в інформаційному полі формується генерація людей, які живуть за рахунок інформації. Мережева практика виробляє в тих, хто постійно нею зайнятий, певний склад мислення, заснований на безперервному прямому контакті з відкритим інформаційним простором. В Інтернеті набагато більше тих, хто використовує мережу як засіб інформації (журналісти, фахівці з реклами, діячі мистецтва), ніж тих, хто розбудовує її матеріальне забезпечення (програмісти, провайдери, дизайнери). Найбільший вплив у мережі мають люди, які вміють правильно поводитися з інформаційними потоками [5]. Рівень креативності – визначальний чинник у становленні мережевої еліти. У випадку реального переходу суспільства в т. зв. століття інформації мережева еліта має всі шанси стати елітою громадянською, а політичною.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, інформація й знання формують характер трансформації суспільного розвитку, різних політичних структур й інститутів. Зокрема, нову класократію, теоретичні концепції та практичні дії якої підпорядковано виокремленню в суспільстві нової елітної соціальної групи (класу) – нетократії та інфократії, обґрунтуванню їхньої авангардної, провідної, панівної ролі у відносинах з іншими групами суспільства, громадянами й державою загалом.

Список використаних джерел

1. Бард А. НЕТократия: новая правящая элита и жизнь после капитализма : [пер с швед.] / А. Бард, Я. Зодерквист. – Санкт-Петербург : Стокгольм. шк. экономики в Санкт-Петербурге, 2004. – 252 с.
2. Дацаківська О. Політична еліта в теоріях інформаційного суспільства: особливості діяльності та структури / О. Дацаківська // Вісник

Львівського університету. Філософсько-політологічні студії. – 2010. – Вип. 1. – С. 237–246.

3. Денисов А. А. Нетократия как стратегический субъект XXI века / А. А. Денисов // Проблема субъектов российского развития : материалы Междунар. форума «Проекты будущего: междисциплинарный подход» 16–19 окт. 2006 г., Звенигород / под ред. В. Е. Лепского. – Москва : Когито-Центр, 2006. – С. 48–57.

4. Митко А. М. Інформація і знання як ресурс нетократії в країнах Європейського Союзу / А. М. Митко // Integracja europejska: doświadczenie Polski i Ukrainy Європейська інтеграція: досвід Польщі та України : [кол. моногр.] / [за заг. ред. Н. В. Павліхи]. – Луцьк ; Люблін : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – С. 637–642.

5. Попов В. Ж. Інфократія / В. Ж. Попов // Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=12447

6. Соснін О. Інформаційна сфера в реалізації інтересів інноваційного розвитку нації [Електронний ресурс] / О. Соснін // Журнал Верховної Ради України «Віче». – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/2675/>

7. Тоффлер Е. Третя хвиля / Е. Тоффлер ; А. Євса (пер. з англ.). – Київ : Вид. дім «Всесвіт», 2000. – 475 с.

8. Україна увійшла до групи країн із високим індексом розвитку електронного урядування за міжнародною оцінкою ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.civicua.org/news/view.html?q=2248521>

9. Чернов А. А. Международные аспекты развития глобального информационного общества / А. А. Чернов // Дипломатический вестник. – 2002. – Апрель.

10. E-Ukraine. Інформаційне суспільство: бути чи не бути / О. Б. Шевчук, О. П. Голобуцький. – Київ : ЗАТ «Атлант UMS», 2001. – 102 с.

11. Hill K. A. Cyberpolitics: Citizen Activism in the Age of the Internet / K. A. Hill, J. E. Hughes. – Oxford : UK Rowman & Littlefield Publishers Inc., 1998. – 224 p.

Мытко Антонина, Шуляк Назарий. Специфика формирования новых политических элит в информационную эпоху. В статье рассматривается влияние средств массовой коммуникации, информации и знаний на формирование новой элиты инфократии и нетократии. Выясняется роль медиа для построения новой элиты в информационную эпоху. Охарактеризованы современные информационные технологии (Интернет, компьютерная связь, мультимедиа и др.), которые позволили транснациональным организациям генерировать новую элиту в разных

странах. Используются основные общеизвестные группы методов: философские методы научного познания, общенаучные и специальные методы и подходы. В частности, применены анализ, синтез, дедуктивный метод, междисциплинарный, концептуальный подход. Комплексный подход помог выявить тенденции и закономерности формирования информационной элиты, предвидеть последствия и возможное развитие политических событий с учетом особенностей информационной эпохи.

Ключевые слова: инфократия, нетократии, новая элита, информация.

Mytko Antonina, Shuliak Nazarii. Specification for the Formation of New Political Elits in the Information Education. The article examines the influence of media communication, information and knowledge on the formation of a new elite of infocracy and netocracy. The role of the media for the construction of a new elite in the information age is revealed. The modern information technologies (Internet, computer communication, multimedia, etc.) were described, which allowed the transnational organizations to generate a new elite in different countries. The basic well-known groups of methods are used: philosophical methods of scientific knowledge, general scientific and special methods and approaches. In particular, analysis, synthesis, deductive method, interdisciplinary, conceptual approach were applied. The comprehensive approach helped to identify the trends and patterns of the formation of the information elite, to predict the consequences and possible development of political events, taking into account the peculiarities of the information age.

Key words: infocracy, netocracy, new elite, information.

Стаття надійшла до редколегії
04.05.2017 р.

УДК 351:004.65

**Ярослава Пахольчук,
Антоніна Митко**

Безпека інформаційних систем організацій

У статті вказано причини, які зумовлюють потребу безпеки інформаційних систем, зазначено основні цілі управління їх безпекою. Крім підтримки конфіденційності, цілісності та доступності, сучасне суспільство